

อย่าเพิ่งเชื่อ โจเซฟ สติกลิตซ์ อย่าเห็นขี้ฝรั่งหอม

บทความ ของ ดร.โสภณ พรโชคชัย ประธานกรรมการบริหาร ศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย
มีนาคม พ.ศ. 2556 เวลา 16:54:19 น.

ลงตีพิมพ์ในมติชน วันที่ 19

เมื่อเร็ว ๆ นี้ ดร.โจเซฟ สติกลิตซ์ ได้มาบรรยายในประเทศไทยอีกแล้ว ผมขอมองต่างมุมจากแนวคิดของอาจารย์ท่านนี้ สิ่งที่ท่านเสนอจะสามารถนำไปใช้ได้จริง หรือจะพาเราเขารุกเข้าพงหรือไม่

ผมเคยไปฟังท่านพูดหน่อก่อนเกี่ยวกับเรื่องรายได้ประชาชาติ เรื่องจำนวนคนคู่กับความสุข เรื่องการดูเบาการส่งออก เรื่องการวิเคราะห์เศรษฐกิจที่ไม่ตรงจุด เรื่องแนวคิดต่อสิ่งแวดลอมที่เป็นเรื่องยออดีตที่วิทยาระดับโลกไม่พูดไม่ได้ และเรื่องการสร้างความโปร่งใสที่มองไม่ชัดเจน โดยครั้งนั้นท่านแสดงปาฐกถาเมื่อวันเสาร์ที่ 22 สิงหาคม 2552 และมาครั้งนี้ท่านมาแสดงอีกครั้งในวันศุกร์ที่ 15 มีนาคม 2556 ซึ่งผมมองว่าไม่ได้มองบนพื้นฐานของข้อมูลที่แท้จริง

บิดเบือนเรื่องผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ

ประเด็นสำคัญที่อาจารย์ท่านนี้ยกขึ้นมากล่าวก็คือเรื่องตัวเลขดัชนีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product: GDP) โดยกล่าวว่าดัชนีดังกล่าวไม่ใช่เครื่องชี้การเจริญเติบโตของประเทศ ขอนี้ดูเป็น ‘แพชชั่น’ ที่ผู้รู้หลายคนที่แสดงตัวเป็นผู้ที่ ‘คิดต่าง’ พยายามมองเช่นนี้ แต่ปัญหาก็คือ ถ้าไม่ใช่ GDP จะมีดัชนีใดอีกที่สามารถชี้วัดแทนได้ อาจารย์ก็ไม่ได้กล่าวว่าควรเป็นดัชนีใด หรือไม่ได้อืนยันว่า ‘ความสุขมวลรวมประชาชาติ’ (Gross National Happiness: GNH) เป็นดัชนีที่เชื่อถือได้ เพราะยังไม่มีมาตรวัดที่ชัดเจน

ในความเป็นจริง การวัดความเจริญ ความมั่งคั่งหรือความสุขนั้นไม่ใช่ดัชนีเดียว แต่เป็นชุดของดัชนีที่นำมาใช้วัด เช่น ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) หรือ ดัชนีความสงบสุข (Peace Score) เป็นต้น ในการวัดการพัฒนาต่าง ๆ จึงต้องใช้หลาย ๆ ดัชนีมาวิเคราะห์ การจะหว่านดัชนีเดียวอันใดมาใช้แทนจึงเป็นไปได้ และการหวังใช้ GDP มาอธิบายทุกอย่าง ก็คงเป็นไปได้เช่นกัน

ในที่นี้ผมได้ทดสอบความสัมพันธ์เชิงตัวแปรของดัชนีต่าง ๆ จากข้อมูลประมาณ 150 ประเทศพบว่า GDP มีความสัมพันธ์เชิงตัวแปรในการทดสอบการวิเคราะห์ถดถอย (Regression Analysis) กับตัวแปรสำคัญ ๆ เช่น

- ดัชนีการทุจริตและประพฤติมิชอบ (Corruption Index) ซึ่งชี้ว่า ประเทศที่มี GDP สูง จะมีความโปร่งใสมากกว่า โดยมีค่า R square อยู่ที่ 77.54%

- ดัชนีการถือครองสมบัติ (Physical Property Right) ซึ่งชี้ว่า ประเทศที่มี GDP สูง จะมีความโปร่งใสมากกว่า โดยมีค่า R square อยู่ที่ 66.20%

- ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) ซึ่งชี้ว่า ประเทศที่มี GDP สูง จะมีความโปร่งใสมากกว่า โดยมีค่า R square อยู่ที่ 60.66% เป็นต้น

ข้างต้นนี้แสดงว่า GDP เป็นดัชนีที่สะท้อนความเป็นจริงได้พอสมควรทีเดียว แต่จะให้ เป็น ‘แก้วสารพัดนึก’ หรือหาดัชนีอื่นมาแทนคงไม่มี

สับสนเรื่องคนคู่กับความสงบสุข

ตอนที่อาจารย์ท่านนี้แสดงความไม่เห็นด้วยกับการใช้ GDP เป็นดัชนีความเจริญเติบโตนั้น ท่านบอกว่า สหรัฐอเมริกามีจำนวน ‘คนคู่’ สูงที่สุดในโลก จากข้อมูลของ <http://hdrstats.undp.org/indicators/265.html>

พบว่า สหรัฐอเมริกามีคนคู่สูงถึง 738 คนต่อประชากร 100,000 คน สิงคโปร์อยู่อันดับที่ 15 มี 350 คน ส่วนไทยอยู่อันดับที่ 32 มี 256 คน

หากพิจารณาตัวเลขเพียงเท่านี้ก็อาจคล้อยตามอาจารย์ท่านได้ว่า สหรัฐอเมริกามี GDP สูง แต่สังคมไม่สงบเพราะมีคนคู่มาก

แต่ในความเป็นจริง หากเราพิจารณาประเทศที่มีคนคุกจำนวนน้อยที่สุดในโลก จะพบว่าส่วนใหญ่เป็นประเทศ ‘ด้อยพัฒนา’ และไม่ปลอดภัยในการอยู่อาศัย เช่น แองโกลา คองโก ชูดาน ซาด มาลี แกมเบีย อินเดีย ไนจีเรีย ฯลฯ มีใครอยากไปอยู่ประเทศเหล่านั้นไหม ความจริงที่พึงทราบประการหนึ่งก็คือ การกวาดเก็บอาชญากรไว้ในคุกย่อมดีกว่าปล่อยให้เดินเล่นอยู่บนถนนทั่วไป

ผมจึงตกใจที่อาจารย์ท่านนี้กล่าวว่า การใช้จ่ายเงินเพื่อการสร้างคุกไม่ควรถือเป็นเครื่องวัดใน GDP ทั้งที่การก่อสร้างซึ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างใด ๆ ก็ก่อให้เกิดการจ้างงาน แสดงผลผลิตภาพ และที่สำคัญเป็นกิจกรรมหนึ่งใน GDP ที่ทำให้เกิด “มูลค่าของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตได้ภายในประเทศในระยะเวลา 1 ปีที่กำหนดไว้” นั่นเอง

เข้ารกเข้าฟงเรื่องการส่งออก

ในขณะนี้ พอประเทศไทยส่งสินค้าออกไม่ค่อยได้ รัฐบาลก็มักจะคิดว่าเราน่าจะพึ่งตนเองมากกว่าการคิดจะส่งออกสินค้าซึ่งมีความผันผวนในตลาดของสินค้าอยู่เสมอ (โดยเฉพาะในยามที่เราอยากขายสินค้า) ดังนั้นเราจึงมุ่งส่งเสริมการใช้สอยภายในประเทศ อาจารย์ท่านนี้ก็เสนอแนะในทำนองเดียวกันนี้ แต่ผมเชื่อว่า แนวคิดข้างต้นนอกจากเป็นแบบ ‘กำปั้นทุบดิน’ แล้ว ยังอาจเป็นการ ‘เข้ารก เข้าฟง’ เสียอีก

ประเทศทั้งหลายอาศัยการส่งออกเป็นสำคัญ ถ้าใครขึ้นอยู่ ‘หัวเดียวกระเทียมลีบ’ ก็คงจะลำบากอย่างแน่นอน ประเทศมหาอำนาจก็รู้ ดังนั้นเขาจึงใช้การปิดล้อมทางเศรษฐกิจในการ ‘ปราบ’ ประเทศเป้าหมาย เช่น อิหร่าน พม่าหรือเกาหลีเหนือ เป็นต้น ประเทศที่เจริญขึ้นมาได้ทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นไทย เวียดนาม จีน ล้วนแต่เป็นเพราะสามารถส่งออกสินค้า นำเงินตราเข้าประเทศ และนี่เองหน่วยงานเศรษฐกิจการคลังของแต่ละประเทศจึงพิจารณาตัวเลขการส่งออกและแนวโน้มของแหล่งตลาดต่างประเทศเป็นเครื่องชี้อนาคตทางเศรษฐกิจนั่นเอง

การมุ่งเน้นการใช้สอยภายในประเทศ ยังมีความน่ากลัวสำคัญประการหนึ่งคือการดึงเอาเงินออมในอนาคตของประชาชนและของประเทศชาติโดยรวมออกมาใช้จ่ายในวันนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่นี้อาจกลายเป็นการทำลายเศรษฐกิจแบบไม่มีวันฟื้นคืน กลายเป็นประเทศล้มละลายไปในอนาคตก็ได้ และนี่ก็คือการเล่นแร่แปรธาตุของรัฐบาลและหน่วยงานเศรษฐกิจของรัฐบาลกับตัวเลข GDP ให้ดูสูง ๆ จากผลของการใช้สอยภายในประเทศ และเป็นตัวบิดเบือนไม่ให้ GDP เป็นเครื่องชี้วัดที่ตนเอง

วิเคราะห์วิกฤติเศรษฐกิจผิดเพี้ยน

วิกฤติสหรัฐอเมริกานั้น ไม่ใช่เกิดเพราะการไม่มีดัชนีหรือมาตรวัดเครื่องเตือนภัยเศรษฐกิจแต่อย่างใด ในสหรัฐอเมริกามีทั้งการวัดจำนวนบ้านที่เปิดใหม่ จำนวนบ้านที่สร้างเสร็จ การเปลี่ยนแปลงราคาบ้านรายเดือน ทรัพย์สินที่ถูกสถาบันการเงินยึดไว้ ฯลฯ แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่สหรัฐอเมริกาไม่ได้มีมาตรการป้องกันปัญหาเท่าที่ควร ทำให้จึงเป็นเช่นนั้น การนี้อาจเป็นการสมคบคิดกันระหว่าง ‘แก๊งค์’ ธุรกิจรายใหญ่กับรัฐบาลก็ได้

ที่ผ่านมาเราเห็น ‘ซีฟรังก์โฮม’ ทั้งที่ฝรั่งก็ไม่ได้มีมาตรฐานที่ดี และรัฐบาลของเขาก็ไม่ได้ดูแลอะไรให้ได้เลย ในที่ประชุมสุด G20 หรือประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจขนาดใหญ่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาตลาดการเงินโลก เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2551 ได้ประกาศร่วมกันว่า ต่อไปนี้ภาคการเงินต้องมีความโปร่งใส มีมาตรการที่เชื่อถือได้ดำเนินงาน เป็นต้น (www.g20.org/Documents/g20_summit_declaration.pdf) นี่แสดงว่าที่ผ่านมาประเทศตะวันตกไม่ได้มีมาตรฐานอะไรที่เป็นหลักประกันเลย

ท่านทราบหรือไม่ว่า บริษัทจัดอันดับเครดิตใหญ่ ๆ ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งครั้งหนึ่งมีเลห์แมนบราเธอร์ ซึ่งเจ๊งไปแล้ว รวมอยู่ด้วยนั้น บริษัทเหล่านี้ไปเที่ยวจัดอันดับให้คนอื่นทั่วโลก โดยไม่เคยมีหลักประกันใด ๆ ว่าถ้าจัดอันดับผิดจะต้องรับผิดชอบอย่างไร บริษัทใหญ่เหล่านี้มีไม่กี่แห่งทั่วโลก ดูคล้าย ‘แก๊งค์’ ที่ไม่เคยมีใครแตะต้อง ผิดกับนักวิชาชีพอื่น เช่น หมอ วิศวกร ผู้ประเมินค่าทรัพย์สิน ทนาย ฯลฯ ซึ่งต้องมีการประกันความผิดพลาดทางวิชาชีพ เป็นต้น

ถ้าตลาดหลักทรัพ์ของแต่ละประเทศต้องการความโปร่งใส คู่ครองผู้บริโภคจริง และป้องกันการประกอบอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ทำไมจึงยังอนุญาตให้บริษัทมหาชนทั้งหลายแต่งตั้ง ‘กรรมการอิสระ’ (ซึ่งจริง ๆ แล้วอิสระหรือไม่ ยังเป็นที่สงสัย) กันเอง ทำให้ปล่อยให้บริษัทมหาชนหาบริษัทตรวจสอบ บริษัทประเมินค่าทรัพย์สิน หรือบริษัทตรวจสอบต่าง ๆ กันเอง อย่างนี้เป็นการ ‘ปากว่า ตาขีบ’ หรือไม่

ขอบพุดเรื่องธุรกิจสีเขียวจนเป็นแพ้น

อาจารย์ท่านแนะนำให้ใส่ใจสิ่งแวดล้อม อันที่จริงเรื่องนี้เป็นเรื่องพื้นฐานซึ่งอยู่ในการบังคับใช้กฎหมาย หากวิสาหกิจใดทำลายสิ่งแวดล้อม ละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น หรือทำให้เสียทรัพย์ เสียชีวิต อัยการของรัฐก็สามารถที่จะฟ้องร้องได้อยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมาราชการส่วนกลางหรือส่วนท้องถิ่นในแต่ละประเทศ อาจไม่นำพา ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะได้รับสินบนจากวิสาหกิจขนาดใหญ่ การรณรงค์ให้ประชาชนใส่ใจสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด และปล่อยโจรที่ทำลายสิ่งแวดล้อมต่อไป

เมืองจำนวนมากในสหรัฐอเมริกามีระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบระบายน้ำดีเยี่ยม น้ำเสียจากทุกบ้าน จะถูกต่อท่อไปบำบัดรวม ทำให้คูคลอง ทะเลสาบ และสภาพแวดล้อมสะอาด บางทีเมื่อเรากลั่งโคลสิ่งแวดล้อมมาก บริษัทจัดการสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา อาจได้ออกาสส่งออกความรู้มาขายคนไทยอีกคำรบหนึ่ง

มีตัวอย่างหนึ่งคือ ‘Smart Growth’ (www.smartgrowth.org) คือแต่ไหนแต่ไรมา สหรัฐอเมริกาใช้สอยทรัพยากรอย่างสุดสิ้นเปลือง เมืองขยายไปอย่างไร้ขอบเขต แต่ก็ไม่เป็นไรเพราะประเทศของเขาไร้ราย แต่ภายหลังนักวิชาการอเมริกันพบว่า เมืองทั่วสหรัฐอเมริกาซึ่งมีลักษณะเช่นนี้ ขาดประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ใครไม่มีรถก็เท่ากับพิการ ไปไหนไม่ได้ ก็เลยเกิดแนวคิดการพัฒนาเมืองแบบ ‘Smart Growth’ คือเน้นการสร้างความหนาแน่นในเมือง ให้คนเดินถึงสาธารณูปการต่างๆ ได้ ไม่เป็นการบุกรุกออกสู่พื้นที่เกษตรนอกเมือง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แล้วก็นำแนวคิดนี้มาขายให้กับประเทศกำลังพัฒนา ประเทศเหล่านี้ก็ดีใจ ได้แนวคิดใหม่อีกแล้ว ทั้ง ๆ ที่ประเทศเหล่านี้ไม่เคยมีโอกาใช้สอยที่ดินอย่างสุรุ่ยสุร่ายเช่นในสหรัฐอเมริกาเลย

สติกลิตซ์ควรเน้นการสร้างคามโปร่งใส

ประเทศไทยมีขนาดเศรษฐกิจขนาดใหญ่มาก เงินจำนวนมหาศาลก็รั่วไหลไปมือผู้มีอิทธิพลส่วนน้อย หนทางสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจก็คือ การอาศัยอำนาจรัฐที่เป็นธรรมในการสร้างความโปร่งใสให้เกิดขึ้นในประเทศ และขจัดความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแข่งขัน แนวทางการดำเนินงานก็ได้แก่:

- การสร้างระบบตรวจสอบที่ดี ท้องถิ่นหนึ่งอาจมีเจ้าหน้าที่ดูแลการโยธาเพียง 5 คน แต่มีบ้านในท้องถิ่นนั้นนับหมื่นหน่วย ดูแลอย่างไรก็ไม่หมด และเกิดช่องโหว่ในการไปดูแลเฉพาะกรณีที่สามารถรีดไถเงินต่อเติมอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นสำคัญ กรณีนี้ภาครัฐต้องสร้างกลไกการตรวจสอบที่ดีโดยการว่าจ้าง (Privatize) และมีการกำกับตรวจสอบผู้ตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

- การมีมาตรการลงโทษที่เด็ดขาด ในประเทศที่เจริญ ประชาชนกลัวกฎหมาย แต่ไม่กลัวตำรวจ แต่ในประเทศกำลังพัฒนาอาจกลายเป็นตรงกันข้าม การลงโทษเด็ดขาดเพื่อไม่ให้เป็นอย่างนั้น เป็นสิ่งจำเป็น
อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยดำเนินการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบน้อยกว่าประเทศหลายต่อหลายแห่ง เช่น ในจีน มีการยิงเป้าคนโกง เวียดนามก็เข้มงวดขนาดเานักฟุตบอลล้มบอลติดคุก เป็นต้น

- การนำเศรษฐกิจจากระบบเข้าสู่ระบบ เช่น ห่วยเถื่อน เหล้าเถื่อน หรือบ่อนการพนันเถื่อน กรณีนี้จะทำให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น รัฐบาลได้ภาษีมาบำรุงประเทศมากขึ้น แต่เรื่องเหล่านี้มักเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะเราอ้างตนเป็น ‘ฝ่ายธรรมะ’ จึงไม่ยอมให้เมืองพุทธนี้มีบ่อน มีห่วยเสรีที่ถูกต้องตามกฎหมาย หากเราถูกคิดให้ตีตามทฤษฎีสมคบคิด (Conspiracy Theory) บางทีฝ่ายธรรมะกับอาชญากรเจ้ามือห่วยเถื่อน เจ้าของบ่อนเถื่อน อาจเป็นพวกเดียวกัน เราจึงยังปล่อยให้บ่อน ห่วย มีสถานะเถื่อนหรือให้เป็นสีเทาเพื่อแสวงหาประโยชน์มิชอบกันเกลื่อนเมือง

กฎหมายคือสิ่งบิดเบี้ยว ไม่ใช่ธรรมะ

โดยสรุปแล้ว เมื่อเอ่ยถึงความสุข หลายคนบอกว่ากฎหมายเป็นประเทศที่มีความสงบสุขกว่าไทย จนกลายเป็นประเทศ ‘ส่งออก’ แนวคิด GNH ไปแล้ว ผมจึงอยากถามว่า ท่านอยากย้ายถิ่นไปอยู่ (ไม่ใช่ไปท่องเที่ยว) กฎหมายหรือไม่ ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจ ลองมาดูข้อมูลเหล่านี้เสียก่อน (ข้อมูลเปรียบเทียบรายประเทศของ www.cia.gov)

- กฎหมายมีขนาดพื้นดิน 38,394 ตร.กม. หรือประมาณ 8% ของประเทศไทย มีประชากรเพียง 1% ของประเทศไทยหรือ 691,141 คน แต่อัตราการเพิ่มเร็วกว่าไทยมากคือ ประมาณ 1.27% เทียบกับไทยที่มีอัตราเพิ่มเพียง 0.62%

- อายุเฉลี่ยของประชากรกฎหมายคือ 66.13 ปี ซึ่งต่ำกว่าของไทยที่มีอายุเฉลี่ยถึง 73.1 ปี ที่สำคัญ จำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปอ่านออกเขียนในกฎหมายมีเพียง 47% เทียบกับไทยที่มีถึง 92.60%

- ขนาดเศรษฐกิจของกฎหมายเล็กเพียง 1% ของไทย แต่อัตราเงินเฟ้อคือ 4.9% ซึ่งพอ ๆ กับไทยคือ 5.5% แม้รายได้ต่อหัวของประชากรจะไม่ต่ำกว่าไทยนัก เป็นประมาณ 2/3 ของไทย แต่ในความเป็นจริงประชากรกฎหมายที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมีถึง 31.7% ในขณะที่ของไทยเป็นเพียง 10% เท่านั้น แสดงว่าช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนในกฎหมายสูงกว่าไทยมาก

- อัตราการว่างงานของชาวกฎหมายก็ยิ่งสูงกว่าไทยนับเท่าตัวคือประมาณ 2.5% ในขณะที่ไทยอยู่ที่ 1.2% เท่านั้น

ดูจากตัวเลขข้างต้น ยังไงคงมีคนจำนวนหนึ่งอยากไปแน่นอน อาจจะอยากบวชเป็นพระที่นั่น แต่คงเป็นคนส่วนน้อย (ที่ดวงตาเห็นธรรม) คนส่วนใหญ่คงไม่คิดจะไป เพราะติดขัดในเรื่องความสะดวกสบาย ความเจริญ และหลักประกันต่าง ๆ ซึ่งมีน้อยกว่าไทย

ก็คงคล้าย ๆ กับคนไทยที่ไปอยู่สหรัฐอเมริกา พวกเขาส่วนมากดีใจที่ได้กลับมาเที่ยวเมืองไทย หรือบางคนที่แก่แล้วก็อาจอยากกลับมาตายบ้านเกิด แต่ถ้าจะให้คนไทยในสหรัฐอเมริกา ย้ายถิ่นกลับไทย มาอยู่ในสภาวะแวดล้อมอย่างไทย ๆ ลูกเต้าก็ต้องมาเรียนในโรงเรียนแบบไทย ๆ มาอยู่ในระบบสวัสดิการสังคมแบบไทย ๆ ที่แม้พวกเขาจะเสียภาษีน้อยกว่า ก็คงหาคนกลับมาแทบไม่ได้จริง ๆ

ความเป็นสรวงสวรรค์ (Shangri-La) ของภูฏานและประเทศแถบนี้ คงเป็นเฉพาะตอนไปท่องเที่ยวหรือไปอยู่ชั่วคราวเป็นหลัก สวรรค์นั้นใคร ๆ ก็อยากไป แต่ติดปัญหาคือยังไม่อยากตาย และที่สำคัญที่สุดก็คือหลายคนยังมีความสุขกับการ ‘ชดใช้กรรม’ ในประเทศไทยอันเป็นที่รักของเรานี้มากกว่า